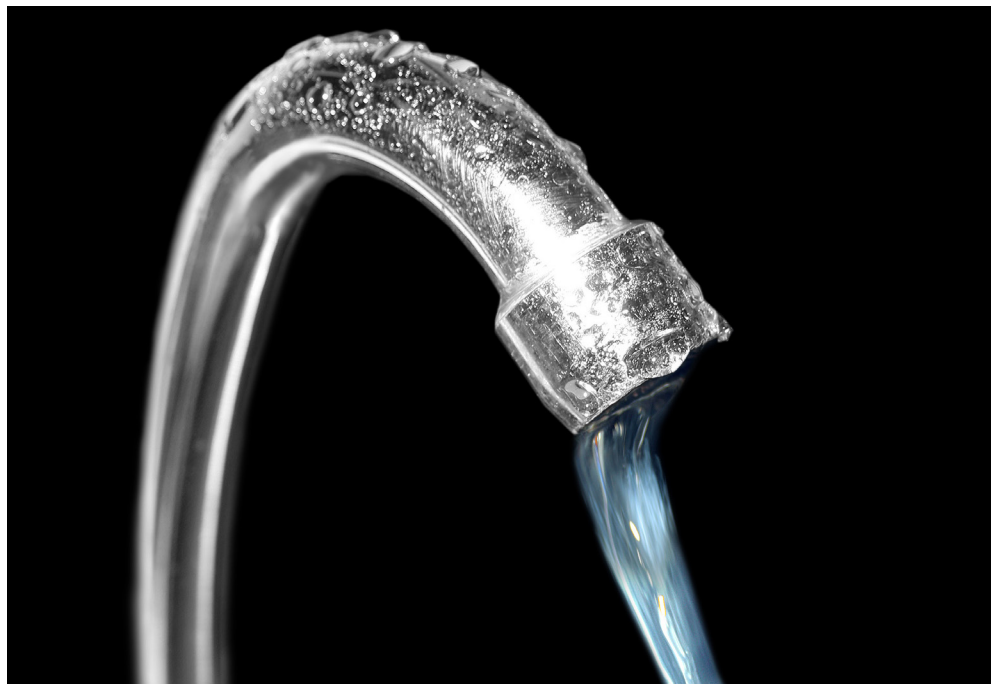

Kommentarer till 2017 års taxestatistik

Kommentarer till 2017 års taxestatistik

Svenskt Vatten

Svenskt Vatten påtar sig inget ansvar för eventuella felaktigheter, tryckfel eller felaktig användning av detta meddelande

Copyright: Svenskt Vatten AB, 2017

Grafisk form: Ordförrådet AB

Omslagsfoto: © Sylvie Thenard - stock.adobe.com

Utgåva: 1, augusti 2017

ISSN nr: 1651-6893

Sveriges kommunala vatten- och avloppstjänster har god status idag, men det krävs åtgärder för att säkra den långsiktiga hållbarheten. En nyligen genomförd studie visar att stora investeringar behövs för att öka takten i förnyelsen av ledningsnäten, bygga ut VA till de områden som behöver kommunalt vatten och avlopp, klimatanpassa VA-infrastrukturen och möta framtidens krav på avloppsrening. För att klara det behöver de årliga investeringarna öka med 35 % under de kommande 20 åren, vilket motsvarar 4–5 miljarder ytterligare per år. Det kommer att leda till att taxorna under samma tidsperiod behöver fördubblas i dagens penningvärde, en betydligt kraftigare ökningstakt än vad som hittills varit fallet.

Taxeutvecklingen har under de senaste åren gått åt motsatt håll: de årliga taxökningarna blir allt lägre, både i absoluta tal och i förhållande till allmänna prisökningar. 2017 är ökningen lägre än på många år.

Att höja taxor är inget självändamål och effektivt utnyttjande av ekonomiska resurser är en självklar aspekt av hållbara vatten- och avloppstjänster. Som ett led i en långsiktigt effektiv resursutnyttjande måste dock investeringarna i vår gemensamma infrastruktur för dricksvatten och avloppshantering öka. En konsekvens av det är att taxorna behöver höjas i snabbare takt de kommande åren.

Svenskt Vatten sammanställer varje år taxestatistik baserat på de uppgifter som kommunerna lägger in i databasen VASS. För att förstå taxeutvecklingen över tid och göra prognoser framåt är det viktigt att belysa status och framtida utmaningar för de kommunala vatten- och avloppstjänsterna. Förutom taxeundersökningen genomför Svenskt Vatten andra undersökningar i VASS som driftstatistik och hållbarhetsindex. Svenskt Vatten har även just avslutat en särskild utredning om framtida investeringsbehov för kommunalt vatten- och avlopp. Dessa utredningar och undersökningar ligger, tillsammans med den senaste taxestatistiken, till grund för slutsatserna i denna PM.

De kommunala vatten- och avloppstjänsterna står inför stora utmaningar

När taxorna analyseras och diskuteras måste det göras i en större kontext än bara avgiftsnivåer: Vilka utmaningar står vatten- och avloppstjänsterna inför? Hur sker finansieringen idag? Vad krävs för att säkra den långsiktiga hållbarheten?

Investeringarna behöver öka!

Svenskt Vatten har låtit göra en studie av framtida investeringsbehov. Studien har genomförts av en projektgrupp från RISE Research Institutes of Sweden, Ramböll Sverige AB och Ekonomihögskolan i Lund. Studien visade på stora investeringsbehov i infrastrukturen för kommunalt vatten- och avlopp.

Idag investeras 12 miljarder årligen, men rapportens analys visar att investeringsbehoven är betydligt högre än så. Ser man rent tekniskt på de behov som föreligger så är det erforderliga investeringsbehovet just nu 22 miljarder under innevarande år. Det är dock inte möjligt att genomföra så stora investeringsökningar på kort tid. Därför räknar rapporten istället med att de ökade investeringarna genomförs i jämn takt under en 20-årsperiod. Det resulterar i en årlig investering av 16,5 miljarder per år vilket innebär en höjning på 35 % jämfört med dagens nivå.

De ökade investeringarna behövs för att:

- Bygga ut ledningsnät och kapacitet till både nya bostäder och befintliga områden som idag inte har kommunalt VA, men som behöver det på grund av ökade krav på miljöskydd.
- En snabbare takt för förnyelse av ledningsnäten än vad som är fallet idag. Dagens förnyelsetakt behöver öka med 40 %.
- Anpassa VA-infrastrukturen för kommande klimatförändringar.
- Säkra dricksvattenkvaliteten även på sikt genom att se till att alla vattenverk har tillräckliga barriärer (reningssteg).
- Möta nya krav på avloppsrening vad gäller till exempel läkemedelsrester, slamhantering etc.

Det bör framhållas att kommunalt VA fungerar bra idag. Undersökningen hållbarhetsindex¹ visar att frågor knutna till den dagliga driften, som till exempel leveranssäkerhet och dricksvattenkvalité, genomgående fungerar väl. Däremot behöver åtgärder vidtas för att klara av uppdraget även på sikt, främst genom förbättrad planering och ökade resurser (personella och ekonomiska) för investeringar.

Taxorna måste höjas

Hur kommer då VA-taxorna att påverkas av dessa investeringsökningar? Här blir effekten tämligen stor eftersom dagens avgifter är låga på grund av avskrivna anläggningstillgångar. Investeringsrapportens samlade bedömning är att avgifterna för kommunalt vatten och avlopp behöver stiga med 100 %, alltså fördubblas, i dagens penningvärde under de kommande 20 åren. Därtill kommer inflation som läggs utöver denna nivå. Denna bedömning ligger i samma häradsområde som tidigare analyser.

Denna nivå innebär en genomsnittlig ökning av taxan per år med 4 % utöver inflation (prisökning i samhället).

Hur kan effekten på taxan bli så stor?

En stor del av den verkliga kostnaden för att förse invånarna med kommunalt vatten- och avlopp är kapitalkostnader för genomförda investeringar i infrastruktur. Historiskt skedde dock den initiala utbyggnaden av kommunala VA-verksamheten många gånger med stöd av statliga bidrag, dessutom har anläggningstillgångar ofta skrivits av snabbare än de bytts ut. Det innebär att dagens abonnenter inte betalar en avgift som motsvarar vad en verklig kostnad för att förse kommunen med nödvändig infrastruktur för vatten och avlopp skulle ha varit, eftersom en del av investeringarna betalats av statsbidrag eller tidigare brukargenerationer. När dagens ledningar och reningsverk successivt ersätts av nya investeringar kommer dock dessa att vara finansierade av lån på vanligt sätt. Det innebär markant ökande kostnader bara att upprätthålla dagens prestanda.

Enklarest är att illustrera detta utifrån en enkel jämförelse.

Likadana hus – olika kostnad

Familjen Olsson och familjen Jansson bor i varsin identisk villa på Smultronvägen i Hallonby. Familjen Olsson köpte sin villa med lånade pengar. Förutom driftkostnaden på 5 000 kr betalar man ränta och amortering på 5 000 kr per månad och har en boendekostnad 10 000 kr/månad. Familjen Jansson ärvde sin villa och har endast driftkostnaderna på 5 000 kr/månad.

¹ Hållbarhetsindex är en årlig undersökning som genomförs av Svenskt Vatten. Verket utgår ifrån 14 parametrar med underliggande frågor. Frågorna ger upphov till ett färgindex grönt (bra), gult (bör förbättras) eller rött (måste åtgärdas) och parametrarna värderas utifrån samma färgindex genom en sammanvägning av underliggande frågor. 141 kommuner deltog i 2016 års undersökning. På Svenskt Vattens hemsida finns mer information om verket och resultatet i en nationell sammanställning.

När båda familjerna renoverar tak och fasad får de låna på fastigheten vilket innebär ytterligare en månadskostnad på 1 000 kr. Familjen Olssons månadskostnad stiger med 10 % medan familjen Janssons månadskostnad stiger med 20 %. Varje ny investering kommer mätt i procent av månadskostnad verka större för familjen Jansson. Inte för att de är dyrare, utan för man idag har en liten månadskostnad då man inte betalar för husets värde.

För en verksamhet med avskrivna tillgångar verkar nödvändiga investeringar procentuellt sett dyra. Den kommunala VA-verksamheten är i mångt och mycket som familjen Jansson i exemplet ovan.

Avskrivna anläggningstillgångar har länge hållit taxorna artificiellt låga och enbart nödvändiga ersättningsinvesteringar kommer att driva taxorna uppåt i framtiden. Den tidigare nämnda studien visar att även med ett absolut minimum av investeringar förväntas taxorna stiga med 60 % i dagens penningvärde under 20 år.

Taxeutveckling 2017

Det finns två typer av avgifter: bruksavgifter och anläggningsavgifter. Bruksavgifter är en periodisk avgift för drift- och underhållskostnader, kapitalkostnader för investeringar eller andra nödvändiga kostnader för att tillhandahålla vattentjänsterna. Anläggningsavgiften är en engångsavgift för att ansluta sig till kommunalt VA. Anläggningsavgiftens storlek bestäms utifrån beräkningsgrunder som innebär att en fastighetsägare inte behöver betala mer än vad som motsvarar en genomsnittlig fastighetsandel av kostnaden för att ordna VA-anläggningen.

Taxe konstruktionerna skiljer sig åt mellan kommuner. För att göra en rättvisande jämförelse görs denna för den samlade årliga avgiften för enfamiljshus ("normalvilla"), s k typhus A², och flerfamiljshus, s k typhus B³.

Bruksavgifterna ökar allt mindre

Medelvärdet för den bruksavgift som kommunerna tar för en normalvilla år 2017 för en är 7 081 kr per år. Avgifterna för ett lägenhetshushåll i ett typhus B är lägre.

Tabell 1 Bruksavgifter för ett typiskt hushåll i villa respektive lägenhet.

	kr/år	kr/månad	öre/liter
Normalvilla (typhus A)	7 081	590	4,7
Lägenhetshushåll i typhus B	4 457	371	3,3

Kostnaden för dricksvatten inklusive rening av det avloppsvatten som genereras är alltså omkring 4 öre per liter.

Höjningen för en normalvilla är 2,4 % jämfört med föregående år. Det är den lägsta höjningen på över tio år och innebär en fortsättning av en nedåtgående trend.

Hur är då denna höjning i förhållande till de identifierade investeringsbehoven och prognosen för framtida taxehöjningar? Som beskrevs ovan kommer det att under de kommande 20 åren krävas taxeökningar i dagens penningvärde med ca 4 % per år. Därutöver kommer generella prisökningar. I vår analys har vi använt oss av prisindex för kommunal verksamhet, PKV, som mått på generella kostnadsökningar. Detta in-

² Typhus A är ett enfamiljshus med 150 m² våningsyta inkl. garage 15 m², tomtyta 800 m², vattenförbrukning 150 m³/år. Fastigheten är ansluten till vatten, spill- och dagvatten.

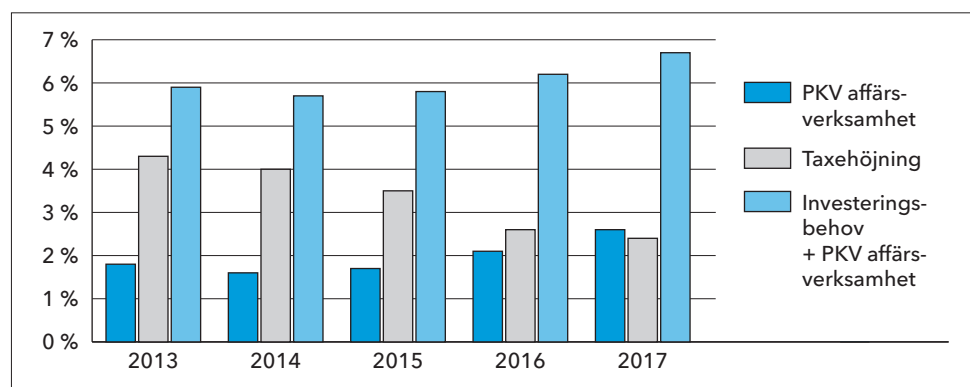
³ Typhus B är ett flerbostadshus som är anslutet till vatten, spill- och dagvatten. Huset har 15 lägenheter, 1000 m² våningsyta, 800 m² tomtyta, vattenförbrukning 2 000 m³/år och 2 st parallellkopplade vattenmätare q_n 2,5 m³/h.

index är framtaget av Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, och används i SKL:s egna beräkningar och beskrivning av kommunala sektorns kostnadsutveckling. Vi har använt ett underindex för kommunal ”affärsverksamhet” där VA-sektorn ingår, detta underindex är något lägre än det publicerade PKV.

För 2017 är PKV (”affärsverksamhet”) 2,6 %. Det innebär att en höjning på 4 % i reella termer plus en ökning av priser skulle motsvarat en taxehöjning av 6,7 %. Den genomsnittliga taxehöjningen är därför inte i närheten av de identifierade behoven och är till och med lägre än den generella kostnadsökningen.

De senaste åren visar en tydlig trend nedåt för taxehöjningarna sett ur flera aspekter. Den årliga taxeförändringen, PKV affärsverksamhet samt vad effekten skulle varit av både prishöjningar och 4 % ökning till följd av investeringar illustreras i Figur 1.

Figur 1 Årliga taxehöjningar 2013-2017 i relation till prisindex för kommunal verksamhet och verkliga investeringsbehov.

Tre slutsatser kan dras utifrån denna figur:

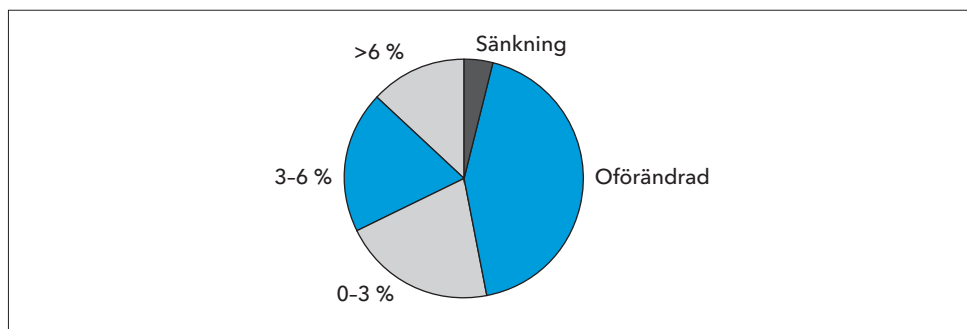
- Den årliga taxehöjningen i procent blir allt mindre för varje år
- Det ekonomiska utrymmet för ökade investeringar och andra ytterligare satsningar (taxehöjningar utöver generella prisökningar mätt som PKV) har minskat de senaste fem åren för att helt försvinna innevarande år.
- Skillnaden mellan taxehöjningen och det som bedöms som nödvändig nivå de kommande 20 åren (summan av och effekt av investeringar och allmänna prisökningar) ökar.

Detta är en förenklad förklaringsmodell på aggregerad nationell nivå som inte tar hänsyn till lokala variationer och behov, det är således inte en nivå som alla kommuner med nödvändighet ska ligga på utan ett bedömt nationellt snitt utifrån investeringsbehov. Tendensen är dock tydlig: istället för att öka har det ekonomiska utrymmet för ytterligare investeringar minskat. Sjunkande räntor är förstås en del av förklaringen till minskade ökningar, men ränteläget ändrar inte slutsatsen att det ekonomiska investeringsutrymmet är för lågt.

I Figur 2 illustreras hur fördelningen av taxeförändringen ser ut i Sveriges kommuner.

Närmare hälften av Sveriges kommuner har lämnat brukningstaxan oförändrad eller till och med sänkt den 2017. Endast en mindre andel har gjort en höjning i samma storleksordning som det nationella snitt som Svenskt Vatten ser som nödvändigt för att möta det verkliga investeringsbehovet (motsvarande en taxehöjning på drygt sex procent, se ovan).

När kommuner höjer taxan markant beror det ofta på att man har gjort en större genomgång av investeringsbehov, ibland till följd av en organisationsförändring som skapat förutsättningar för långsiktig investeringsplanering.

Figur 2 Förändringar av brukningsavgiften i Sveriges kommuner för en normalvilla (typhus A) 2017.

Hur har de samlade taxeökningarna sett ut över tid jämfört med de identifierade investeringsbehoven? Jämfört med taxan 2012 och i beaktande av den årliga prisändringen enligt PKV skulle en 4 % årlig ökning av taxorna i reella värden ha lett till en ökning motsvarande 34 % 2012–2017. Det är dock endast 20 kommuner som har höjt taxan med 34 % eller mer under denna tidsperiod. Det är faktiskt fler kommuner som under samma 5-årsperiod lämnat taxan helt oförändrad eller till och med sänkt den!

Det är viktigt att framhålla att höjda taxor inte är något självändamål och de återhållsamma höjningarna som genomförts speglar en stark vilja ute hos kommunernas förtroendevalda och tjänstemän att värna om VA-abonnenternas pengar. Taxan är inte heller rätt mått på genomförda åtgärder utan endast en konsekvens av dessa. Sammantaget kan det dock konstateras att de senaste årens taxehöjningar är alldeles för låga i förhållande till behoven av investeringar för en långsiktigt robust, hållbar och miljöriktig hantering av vatten- och avlopp. Fler kommuner behöver se över sina investeringsbehov och upprätta investeringsplaner för ett långsiktigt hållbart VA. Som en konsekvens av detta måste vi räkna med betydligt större taxehöjningar framöver.

Varför är brukningstaxorna olika höga i olika kommuner?

En normalvilla betalar mellan 3 247 och 12 486 kr/år. Varför är skillnaderna mellan kommunerna så stora?

Taxor sätts i varje enskild kommun utifrån självkostnadsprincipen. Det innebär att de samlade intäkterna från taxans avgifter inte överstiger de samlade kostnaderna för de kommunala vatten och avloppstjänsterna.

Som framgår nedan beror skillnaderna i avgiftsnivå främst på olika förutsättningar vilka påverkar kostnaderna för att hantera vatten- och avlopp, t ex storlek, läge, typ av bebyggelse, avstånd, topografi, befolkningstäthet, antalet verksamhetsområden, råvat-tenkälla etc. Vidare spelar historiskt olika sätt att hantera investeringskostnader in.

Det förekommer ibland påståenden att spridningen i avgiftsnivå är en indikation på att vissa kommuner är mindre kostnadseffektiva. Detta är emellertid ett felaktigt resonemang. Vatten- och avloppstjänster måste tillhandahållas i varje enskild kommun oavsett vilka förutsättningar som finns för att göra detta till en låg kostnad. Förutsättningarna skiljer sig här markant åt mellan olika kommuner. Kommuner med låg befolkningstäthet och stora avstånd har färre betalande per meter ledning och högre kostnader per ansluten för renings- och vattenverk. Vidare kan särskilda förhållanden som till exempel skärgård kräva dyrare lösningar. Därför är en spridning i taxenivå inte en indikation på verksamhetens kostnadseffektivitet.

Tabell 2 Kommuner med lägst respektive högst taxa för typhus A år 2017.

25 kommuner med lägst taxa	
Kommun	Avgift per år för typhus A (kr)
Solna	3 247
Sundbyberg	3 380
Tibro	3 401
Stockholm inkl. Huddinge	3 560
Botkyrka	3 845
Helsingborg	3 886
Östersund	3 893
Lycksele	3 894
Malmö	3 977
Örebro	4 095
Upplands-Väsby	4 178
Lidingö	4 255
Täby	4 288
Sigtuna	4 295
Järfälla	4 359
Gävle	4 363
Salem	4 365
Sollentuna	4 376
Landskrona	4 413
Halmstad	4 540
Haninge	4 574
Tidaholm	4 596
Jönköping	4 618
Uppsala	4 633
Vänersborg	4 710
↑ Övriga kommuner ↓	
25 kommuner med högst taxa	
Kommun	Avgift per år för typhus A (kr)
Gagnef	9 366
Ljusdal	9 415
Västervik	9 424
Torsby	9 457
Skinnskatteberg	9 549
Lessebo	9 554
Osby	9 590
Dorotea	9 595
Kungälv	9 617
Öckerö	9 737
Östhammar	9 804
Örnsköldsvik	9 833
Svenljunga	9 873
Lekeberg	9 918
Vaxholm	10 080
Hylte	10 094
Nordanstig	10 330
Lilla Edet	10 412
Strömstad	10 660
Vansbro	10 817
Norberg	11 425
Norrälje	11 439
Tanum	11 610
Tjörn	11 766
Högsby	12 486

För att illustrera detta har vi analyserat förutsättningarna i de 25 kommuner med lägst brukningstaxa för en normalvilla (typhus A) jämfört med de 25 kommuner med högst brukningstaxa. (Tabell 2)

- Av de kommuner med lägst taxa är ca $\frac{3}{4}$ antingen tätorter med mer än 75 000 invånare eller kranskommuner till en storstad. I denna typ av bebyggelse är det korta ledningslängder per betalande abonnent och det finns stordriftsfördelar för vattenproduktion och avloppsrening.
- Av de kommuner med högst taxa är nästan samtliga mindre än 16 000 invånare och/eller har en skärgård. Dessa kommuner är mer glest befolkade och det krävs betydligt större ledningslängder per ansluten, dricksvatten- och avloppsreningsverk betjänar avsevärt färre personer och ibland krävs speciallösningar på grund av skärgård, långa avstånd eller topografi.

Kostnaden för investeringar och underhåll för ledningsnät är en stor del av den totala kostnaden. Det innebär att kommuner med långa ledningslängder per betalande måste ha högre avgifter för att uppnå självfinansiering. Ibland framställs det faktum att en taxa kan vara tre gånger så hög i glesbygd som något i sig anmärkningsvärt, men då ska man komma ihåg att ledningslängderna per betalande är ofta 10–15 och ibland uppemot 30 gånger längre per betalande.

Jämför man kommunerna med högst respektive lägst taxa för typhus A vad gäller avloppsrening och dricksvattenproduktion blir mönstret tydligt även här. Över hälften av kommunerna i kategorin lägst taxa får avloppet renat och/eller dricksvattnet producerat i större anläggningar, ofta genom gemensamma regionala bolag. Detta ger förstås betydande skalfördelar och därmed lägre kostnader. De stora regionala verken finns främst där det finns förutsättningar för samordnad produktion, d v s i storstadsregionerna.

Anläggningsavgifter

Medelvärdet för anläggningsavgiften för typhus A är 2017 ca 133 000 kr. Spridningen är dock stor, mellan 37 500 kr och 274 000 kr. Det finns skillnader i genomsnittlig kostnad för utbyggnad av VA, t ex beroende på vilken typ av utbyggnad som dominerar. Den stora spridningen beror dock inte främst på skillnader i kostnader för att ansluta fastigheter, utan i första hand hur stor andel av denna kostnad som kommunen väljer att ta genom anläggningstaxan. De allra flesta kommuner finansierar den resterande kostnaden genom att i praktiken skjuta till medel från framförallt intäkter från brukningsavgifter. Det är således främst de olika graderna av finansiering genom anläggningsavgifter som förklarar den stora spridningen.

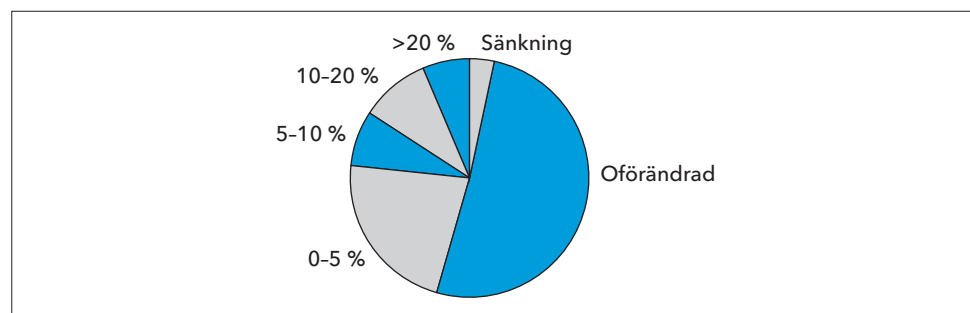
Tittar man närmare på vilka kommuner som har relativt hög respektive relativt låg anläggningsavgift framträder ett tydligt mönster:

Kommuner med *jämförelsevis högre* anläggningstaxor utgörs huvudsakligen av kommuner nära storstadsområden och/eller attraktiva kust- och skärgårdsområden. Här är trycket på att ansluta sig till kommunalt VA i sk omvandlingsområden (fritidshusområden som blir helt eller delvis permanentboende) stort. Vidare är värdet på fastigheterna högt och det är lättare att ta ut anläggningsavgifter som i högre grad täcker kostnaden för anslutning.

Kommuner med *iögonfallande låga* anläggningstaxor återfinns till stor del i Norrland och mindre bruksorter. Här kan det dels handla om att man har så pass få nyanslutningar att det inte uppfattas som motiverat att höja anläggningstaxan, men också att det kan vara svårt att ta ut högre avgifter vid anslutning av lågt värderade fastigheter. Till detta kan komma politiska överväganden för kommuner som strävar mot att behålla invånarantal och vill framstå som attraktiva för boende.

Det bör återigen framhållas att valet av nivå på anläggningstaxa och därmed finansieringsgrad för att täcka anslutningskostnader är upp till varje enskild kommun.

Hur har anläggningsavgifterna förändrats 2017? I figur 3 nedan visas hur kommunerna ändrat sina anläggningsavgifter för en normalvilla innevarande år.

Figur 3 Förändring av anläggningsavgifter för typhus A (normalvilla) i Sveriges kommuner 2017. Procenttalet syftar till andelen kommuner som har förändrat avgiften inom angivet intervall.

Precis som tidigare år har många kommuner valt att lämna sina anläggningstaxor oförändrade samtidigt som en mindre andel gör kraftigare höjningar. Det finns en viss ryckighet i anläggningstaxornas utveckling. En trolig förklaring är att en ny situation med många nya anslutningar snabbt tvingar kommuner att se över avgifternas täckningsgrad.

För de flesta kommuner är fortfarande intäkterna från anläggningsavgifter en mindre del av de totala intäkterna. För ungefär tre av fyra kommuner är intäkterna från anläggningsavgifter mindre än 5 % av de totala avgiftsintäkterna (anläggnings- och brukningsavgifter). Därför väljer många kommuner att ligga kvar på anläggningsavgifter med lägre täckningsgrad.

Vi ser dock ett ökat tryck på nya anslutningar till kommunalt VA, både på grund av nyexploateringar och omvandlingsområden. Det är viktigt att notera att de prognoser på ökning av brukningstaxor som presenteras i investeringsrapporten och citeras ovan bygger på antagandet att kostnaden för ökat antal exploaterings- och omvandlingsområden finansieras genom anläggningsavgifter. För kommuner som väljer att finansiera en större del av denna kostnad med brukningsavgifter innebär det en ökning utöver den nationella prognosen.

Svenskt Vatten Utveckling har tagit fram rapporten Analys av anläggningsavgifter och särtaxa (SVU Nr 2017-01). I denna rapport återfinns ett förslag på hur man arbetar systematiskt med att analysera och revidera sin anläggningstaxa.

Organisationerna behöver stärkas

För att klara de ökade investeringarna krävs inte bara ökade budgetar – det behövs även VA-organisationer som kan planera långsiktigt och genomföra investeringsprojekten. Resultatet från såväl hållbarhetsindex som studier från Svenskt Vatten Utveckling visar att de kommunala organisationerna för vatten- och avloppstjänster har god kapacitet för drift, men behöver stärkas för att klara att säkra tjänsternas långsiktiga hållbarhet. Det handlar dels om att ha kapacitet för planering, strategier och åtgärdsprogram. Men även den kommunala beställarrollen (utredning-upphandling-projektledning-bygglledning) behöver stärkas.

Redan med dagens investeringstakt är VA-organisationernas kapacitet en begränsande faktor för att genomföra nödvändiga investeringar. När nu investeringarna behöver öka i snitt 35 % kommer detta hinder bli alltmer problematiskt och de kommunala

organisationerna måste förstärkas med personal för att kunna genomföra de nödvändiga investeringarna. Resultatet i hållbarhetsindex 2016 visar att mindre kommuner har större utmaningar och att samverkan gör organisationerna slagkraftigare. Att se över möjlig samverkan i olika former är en viktig del för att trygga vattentjänsternas långsiktiga hållbarhet.

Svenskt Vattens skrifter beställs via:

www.svenskvatten.se

Svenskt Vattens distribution

Box 262

591 23 Motala

© Svenskt Vatten AB

ISSN nr 1651-6893

2017-08

Box 14057, 167 14 Bromma

Tel 08 506 002 00

Fax 08 506 002 10

E-post svenskvatten@svenskvatten.se

www.svenskvatten.se